

Степанюк С. І., к.фіз.вих., доцент, Ектова Т. О., ст. 3 курсу факультету фізичного виховання та спорту (Херсонський державний університет)

ВИТОКИ ХУДОЖНЬОЇ ГІМНАСТИКИ

***Анотація.** В статті досліджено зародження та становлення художньої гімнастики як виду спорту, визнання його у всьому світі. Охарактеризовано основні періоди становлення української художньої гімнастики. Наведено дані, які дають можливість оцінити внесок гімнасток-художниць України до особистої та світової скарбниці.*

***Ключові слова:** спорт, жіночий напрямок, художня гімнастика, спортсменки, Олімпійські ігри, перемога.*

***Аннотация.** В статье исследовано зарождение и становление художественной гимнастики как вида спорта, признание его во всем мире. Охарактеризованы основные периоды становления украинской художественной гимнастики. Приведены данные, которые дают возможность оценить вклад гимнасток-художниц Украины в личную и мировую копилки.*

***Ключевые слова:** спорт, женское направление, художественная гимнастика, спортсменки, Олимпийские игры, победа.*

***Annotation.** The origin and formation of artistic gymnastics as sport event, its recognition in the world are analyzed in the article. The main periods of Ukrainian artistic gymnastics formation are characterized. The data, which give an opportunity to rate the contribution of Ukrainian artistic gymnasts to the personal and global treasury are pointed.*

***Keywords:** sport, female direction, artistic gymnastics, sportswomen, Olympic Games, win.*

Вісімдесят років назад художня гімнастика, як вид спорту, увійшла в життя мільонів людей і стала частиною фізичною культури, а це означає, що і загальної, яка є якісною характеристикою діяльності людини [1]. Художня гімнастика, як один із найвидовищних видів спорту, в останні роки одержала широку популярність, як у нашій країні, так і за її межами. Така популярність стала можливою завдяки включенню її до програми Олімпійських ігор. Саме засобами цього виду спорту виховується один з основних компонентів тілесної краси людини – виразність рухів, розвивається й удосконалюється уміння спортсменок розкрити свій внутрішній світ, свої переживання, настрої. Художня гімнастика позитивно впливає на розвиток таких чисто жіночих якостей, як граціозність і плавність

рухів. Вона допомагає виробляти в спортсменок не тільки координацію рухів, емоційність, граціозність і добірність, але і радісне сприйняття навколишнього світу, вміння почувати і розуміти прекрасне [2].

Не зважаючи на широту і глибину тематики, відкритість і доступність першоджерел ця проблема досліджена не повністю.

Вважаємо, що об'єктивний науковий аналіз цієї проблеми є актуальною проблемою теорії та історії вітчизняного спорту.

Українські гімнастки – одні з лідерів світової гімнастики. Україна має двох олімпійських чемпіонок – Катерину Серебрянську та Олександрю Тимошенко, бронзових призерок Ганну Безонову (двічі), Олену Вітриченко та Оксану Скалдіну.

Художня гімнастика в наш час дуже популярна. Засоби її універсальні (танцювальні кроки, стрибки, повороти, рівноваги, хвилі, нахили, музика, предмети та ін.), дозволяють вирішувати найрізноманітніші завдання фізичного, естетичного, емоційного, духовного виховання тих, хто займається. Все це сприяє розвитку та популяризації художньої гімнастики як виду спорту в усьому світі.

Про це свідчить кількість країн, які входять до Міжнародної федерації гімнастики (ФІЖ) і культивують її. Методика підготовки спортсменок в художній гімнастиці стрімко поширюється по всьому світу, завдяки активній роботі досвідчених тренерів з країн, що є традиційно гімнастичними – Росія, Україна, Білорусь, Болгарія та ін. В результаті: збільшується кількість гімнасток-художниць в країнах, де гімнастика раніше не була популярна [2].

Метою нашої статті є дослідження передумов та особливостей розвитку художньої гімнастики в Україні.

Становлення сучасної художньої гімнастики не може бути зрозуміле поза зв'язком з її джерелами. Як у будь-якому явищі науки і культури, корені художньої гімнастики ідуть у глиб століть. Вихідним для зародження сучасної художньої гімнастики можна вважати 1912 рік, коли в Росію з демонстрацією своєї системи художнього руху приїхав професор Женевської консерваторії Жак Далькроза. Його жагучий шанувальник С. Волконський у цьому ж році в Петербурзі відкриває курси ритмічної гімнастики, в основі роботи якої були закладені ідеї Ж. Далькроза – єдність інтелектуального і фізичного виховання за допомогою ритмічної гімнастики. До розробки цих і інших питань були підключені представники різних професій – психологи, мистецтвознавці, артисти, педагоги.

У 1915 році в Петрограді відкривається школа пластики і сценічної виразності акторки МХАТ К. Ісаченко-Соколової, яка захопившись ідеями Айседори Дункан створила свій ансамбль. Нажаль, висока плата за навчання, а також незгода прогресивно налаштованих учнів привело спочатку до розколу, а потім до закриття курсів ритмічної гімнастики (у 1916 р.) і школи (у 1917 р.).

Після закриття курсів ритмічної гімнастики в 1918 р. під опікою Н. Романової відкривається школа ритму, що знаходиться під опікою губернського відділу народної освіти. Ритмічна гімнастика вводиться в табельні години на правах уроків фізкультури, а в позашкільний час – як засіб художнього виховання дітей. У зв'язку із цим зростає потреба у викладацьких кадрах і у 1920 р. відкривається Інститут ритму. Він одержує затверджений державний бюджет, самостійне приміщення, кадрове забезпечення з особами, які мали відношення до різних видів мистецтва [3]. Навчальний план Інституту був багатопредметним і передбачав заняття з ритмічної гімнастики (розвиток пластики і ритміки), характерного танцю, фехтування, акробатики, верхової їзди та ін. Діяльність інституту зіграла визначену роль у популяризації пластики і ритміки і дала можливість виявити талановитих людей у цій галузі [2].

У 1923 р за розпорядженням наркома освіти А. В. Луначарського була створена «Студія пластичного руху», якою керувала З.Д.Вербова. Програма навчання в студії включала ритмічну гімнастику і сольфеджіо за Ж.Далькрозу, пластику, гімнастику, акробатику, елементи хореографії, композицію вільних вправ, анатомію, біомеханіку. Студія готувала викладачів фізичного виховання для середніх шкіл і технікумів.

Важливою подією в історії становлення художньої гімнастики з'явилася діяльність відомої американської артистки Айседори Дункан. Айседора Дункан у 1921 році за запрошенням В. І. Леніна приїхала в Радянську Росію і провела там два роки. «Своїми рухами, наповненими грецьким натхненням і індивідуальною винахідливістю, вона прагнула виразити складні почуття сучасної людини та особливості класичної, романтичної чи модерної музики», – писала про неї Роза Вайї [3].

Термін «художня гімнастика» з'явився у 1934 році у «Вищій школі художнього руху», яка відкрилася в Ленінградському державному інституті фізичної культури ім. П. Ф. Лесгафта. Вона об'єднала зусилля теоретиків і викладачів провідних студій пластики і художнього руху. У період з 1932 по 1937 р. значний крок від ритмічної гімнастики до художнього зробили видатні практики і теоретики того часу А.М. Невинська, Н.В. Романова, Р.А. Варшавська, котрі працювали в Інституті фізичної культури ім. П.Ф. Лесгафта і викладали ритміку, а потім художній рух [4].

Кінець 30-х років – час нагромадження практичного досвіду в художній гімнастиці, визначення її задач, уточнення методики, розширення «географії» впливу виду спорту. У далекому 1935 році, Олександра Семенова-Найпак, виїхавши з Ленінграда до Харкова, почала викладати художню гімнастику в Державному інституті фізичної культури України. Її учениця Валентина Зінченко організує першу групу «художниць» у Київському технікумі фізичної культури. У їхній роботі було ще чимало протиріч, невіршеного, експериментального. Багато викладачів недостатньо

чітко відрізняли задачі художньої гімнастики від задач мистецтва. Але успіхи були в наявності. Новий вид гімнастики залучав усе більш пильну увагу широких кіл громадськості.

Засновником цілеспрямованої підготовки тренерів і гімнасток України безперечно можна назвати Валентину Савеліївну Зінченко. Завдяки її зусиллям на початку 50-х років була створена Федерація гімнастики України, що зіграла важливу роль у масовому розвитку художньої гімнастики в Києві, Запорозжі, Львові, Одесі, Дніпропетровську, Харкові й в інших містах [5].

У першу чергу були сформовані основні риси української гімнастичної школи, що поклали основу для успішного виходу гімнасток України на міжнародну арену. Ряд тренерів у 60-х роках стали авторами пошуків нових складних елементів і оригінальних композицій.

На міжнародній арені гімнастики-художниці колишнього радянського союзу почали виступати з 1955 року. Вони взяли участь у показових виступах у Бельгії, Югославії, ФРН, Франції, Чехословачії, Болгарії й інших країн і привернули увагу закордонних діячів галузі фізичного виховання жінок. З 1963 року почали проводити першість Європи а з 1965 р. стали проводитися першості світу.

Популярність художньої гімнастики, її поступальний рух на всіх п'ятьох континентах, зростаючий рівень технічної майстерності дозволили їй зайняти гідне місце серед «Олімпійських видів». При Міжнародній федерації гімнастики у 1963 р. створюється комісія зі спортивно-ритмічної гімнастики (з 1998 р. – художня гімнастика) [2].

1980 рік стає доленосним для художньої гімнастики. Після завершення Ігор XXII Олімпіади в Москві Конгрес Міжнародного олімпійського комітету приймає рішення про включення художньої гімнастики до олімпійської програми.

Перший олімпійський цикл (1980-1984 р.) у спортивній гімнастиці характеризувався різким зростом спортивно-технічної майстерності, що спричинило збільшення країн учасниць міжнародних змагань. У число країн-призерів увійшли не тільки «традиційні суперниці» – СРСР, Болгарія, Чехословачія, Німеччина, Польща, а також Румунія, Китай, Іспанія, Куба, Корея, Японія [5].

До участі на XXIII Олімпійських іграх 1984 р., де відбувся дебют художньої гімнастики, готувалися багато країн світу. Однак спортсменки колишнього СРСР участі в них не приймали.

На XXIV Олімпійських іграх 1988 р. у змаганнях з художньої гімнастики взяли участь спортсменки 30 країн. Чемпіонкою Олімпійських ігор стала беларуська спортсменка Марина Лобач, а бронзову медаль завоювала юна Олександра Тимошенко – представниця збірної команди колишнього СРСР – українська спортсменка. Результати виступів українських гімнасток-художниць на Іграх Олімпіад подані в табл. 1.

Таблиця 1

Результати індивідуального багатоборства на Іграх Олімпіад

Ігри Олімпіад	Медалі		
	Золото	Срібло	Бронза
1984 р. Ігри 23 Олімпіади (Лос-Анжелес)	Лорі Фанг (Канада)	Дойна Стайкулеску (Румунія)	Регіна Вебер (ФРГ)
1988 р. Ігри 24 Олімпіади (Сеул)	Марина Лобач (СРСР)	Адріана Дунавска (Болгарія)	Олександра Тимошенко (СРСР)
1992 р. Ігри 25 Олімпіади (Барселона)	Олександра Тимошенко (СНД)	Кароліна Паскуаль Грация (Іспанія)	Оксана Скалдіна (СНД)
1996 р. Ігри 26 Олімпіади (Атланта)	Катерина Серебрянська (Україна)	Яна Багиршина (Росія)	Олена Вітриченко (Україна)
2000 р. Ігри 27 Олімпіади (Сідней)	Юлія Барсукова (Росія)	Юлія Раскіна (Білорусь)	Аліна Кабасва (Росія)
2004 р. Ігри 28 Олімпіади (Афіни)	Аліна Кабасва (Росія)	Ірина Чащина (Росія)	Ганна Бессонова (Україна)
2008 р. Ігри 29 Олімпіади (Пекін)	Євгенія Канаєва (Росія)	Інна Жукова (Білорусь)	Ганна Бессонова (Україна)
2012 р. Ігри 30 Олімпіади (Лондон)	Євгенія Канаєва (Росія)	Дар'я Дмітрієва (Росія)	Любов Черкашина (Білорусь)

Третій олімпійський цикл художньої гімнастики (1988–1992 р.р.) характеризується всезростаючим інтересом до світових змагань у групових вправах. На XXV Олімпійських іграх 1992 р. знову взяли участь більш 30 країн. У боротьбу за титул Олімпійської чемпіонки включилися гімнастки Іспанії, Франції, Німеччини. Шостою олімпійською чемпіонкою стала представниця СНД Олександра Тимошенко, бронзовим призером ще одна українка – Оксана Скалдіна.

На XXVI Олімпійських іграх 1996 р. Україна була представлена окремою командою. Як і очікувалося, упевнено виступили гімнастки України, Білорусії, Росії і Болгарії. Звання олімпійської чемпіонки завоювала українка Катерина Серебрянська, третє місце також за українкою Оленою

Вітриченко. З цього року починається безупинна боротьба між гімнастками України та Росії.

Олімпіада 2000 року в Сідней була для наших спортсменок не досить вдалою. Тамара Єрофєєва посіла 6-е місце.

Двічі на п'єдестал пошани за свою спортивну кар'єру піднімалася Ганна Безсонова. У 2004 році в Афінах та у 2008 в Пекіні ставала бронзовим призером Олімпійських ігор.

Наталія Годунко брала участь в Олімпійських іграх 2004 та 2008 рр. На Олімпійських іграх у Афінах у 2004 році посіла 5 місце. На Олімпійських іграх в Пекіні у 2008 році стала сьомою.

На Олімпіаді в Лондоні у 2012 році Аліна Максименко стала шостою.

Успішним виступом українських гімнасток на Іграх олімпіад ми завдячуємо нашим досвідченим і відомим всьому світу тренерам: Альбіні Миколаївні та Ірині Іванівні Дерюгіним, Серебрянській Любові Овсіївні та Вітриченко Ніні Михайлівні. Протягом багатьох років їхня кропітка праця приносить славу нашій державі і супроводжує цей неймовірний жіночий вид спорту допомагаючи долати різні труднощі і сприяє його подальшому прогресу в Україні.

Отже, з проведеного дослідження можна зробити висновок, що зародження сучасної художньої гімнастики йде корінням від творця виразної гімнастики Франсуа Дельсарта, ритмічної гімнастики еміля Жак Далькроза, танцювальної гімнастики Жоржа Демені та вільного танцю Айседори Дункан. Їх творчий здобуток отримав визнання у всьому світі і став основою для розвитку нового напрямку художнього руху який і поклав початок зародження нового виду спорту для жінок. Хронологічна побудова дає змогу побачити, як крок за кроком, рік за роком міцнів цей вид спорту. Немає сумніву, що подальші сторінки будуть не менш цікаві.

1. Бирюк Е. В. развитие художественной гимнастики как вида спорта / Е. В. Бирюк, Н. А. Овчинникова. – Метод.рек. : КГИФК. – Киев, 1990. – 29 с. **2.** Винер-Усманова И. А. Художественная гимнастика: история, состояние и перспективы развития / И. А. Винер-Усманова, Е. С. Крючек, Е. Н. Медведева, Р. Н. Терехина. – М., Человек, 2014. – 200 с. **3.** Варшавская Р. А. Поэзия движения. К истории развития художественной гимнастики в Ленинграде / Р. А. Варшавская, Ю. Н. Шишкарева, Т. Т. Варакина и др. – Л., 1987. – 158 с. **4.** Художественная гимнастика : учебник для тренеров, преподавателей и студентов институтов физ.культ. / под ред. Л. А. Карпенко. – М., 2003. – 381. **5.** Леонова В. А. Через науку к олимпийским вершинам : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. зав. III – IV уровней аккредитации, аспирантов и научных работников] / В. А. Леонова. – Х.: ОВС, 2003. – 352 с.

Рецензент: д. пед.н., професор О. С. Куц.